

לפרשת בחוקותי

משה מאיר

פרשת בחוקותי, היא אחת משתי פרשות הברכה והקללה. התורה מורה, כי אם נלך בדרך הטוב - נקבל שכר, ואם נלך בדרך הרע - נקבל עונש. בדרך כלל, נקראות פרשות אלה, כפרשות המגבילות את החירות. האיום והפיתוי, לא מותרים לאדם את החופש לבחור את אשר הוא רוצה. ברצוני להציע בפניכם מבט אחר. לשם כך, בואו ונתבונן בפרשה:

**אם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ, וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם.
וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם, וְנָתַנָּה הָאָרֶץ יְבוּלָה, וְעַץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיֹו.
...וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה.
וְאִם בַּחֲקוֹתַי תִּמְאַסוּ, וְאִם אֶת מִשְׁפָּטַי תִּגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל
מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֶת בְּרִיתִי.
אֲף אֲנִי אֶעֱשֶׂה זֹאת לָכֶם, וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה ...**

מילת התנאי 'אם', משנה את אופיו של הקטע. ללא המילה 'אם', הקטע מתאר שלשלת התרחשויות. בהיותן מתוארות כך ולא אחרת, הן קשורות במחבר של הכרח. אך המילה 'אם', פותחת אפשרויות. אפשר כך, אך אפשר גם אחרת. אם כך - אז כך, אבל אם אחרת - אז אחרת. הפיצול לאפשרויות, הוא ראשית החירות, שהרי אתה נקרא לבחור ביניהן. הנה הקטע המכונן, של אביר החירות היהודית - הרמב"ם:

**רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק
הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו,
הוא שכתוב בתורה הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע, כלומר הן מין
זה של אדם היה יחיד בעולם ואין מין שני דומה לו בזה הענין שיהא הוא
מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ ואין מי
שיעכב בידו מלעשות הטוב או הרע וכיון שכן הוא פן ישלח ידו**

עולם הרצון, הוא עולם ה'אם'. עולם ה'אם', הוא עולם ה'אפשרות' וה'אולי'. תמונת העולם של כל אחת ואחד מאיתנו, נעה בין ההכרח לאפשרות, בין הגורל לחירות. כל אחד ואחת נוקטים עמדה, ביחס לאופן שבו אנחנו מספרים את סיפור חיינו. בואו ונתבונן - לשם דוגמה - בפתיחה לאגדה המודרנית שכתב הסופר הקירגיזי צ'ינגיס אייטמטוב - 'נמר השלג':

**אף אחד - לא אדם ולא בעל חיים - אינו יכול לדעת מבעוד מועד איזה גורל
צפוי לו. רק מהלך החיים עצמם יגלה לו מה נכתב בלידתו בספר החיים שלו.
זו הלוא משמעות המילה גורל. כך היה תמיד, מאז בריאת העולם ומאז
גירוש האדם מגן עדן, הרי גם זה היה גורל. ומאז ועד עתה מלווים אותנו
המסתורין של הגורל, חידה היא לכולנו, ממאה למאה, מיום ליום, ואף
משעה לשעה...**

גם הפעם התברר שכך הוא. כי מי היה מעלה בדעתו שיקרה כדבר הזה, דבר החורג מגבולות ההשגה האנושית, ואולי אף נעז ונאמר: גם מגבולות התוכניות של האל?

ואם בכל זאת ננסה להשיג בדרך כלשהי את הלא מושג, לא נוכל אלא להניח שבין שני היצורים שאת סיפורם אנחנו עומדים לספר פה היתה איזו זיקה אסטרוולוגית, מן קרבה קוסמית. כלומר: השניים נולדו בסימן מזל אחד בגלגל המזלות. זה הכול. ולמה לא? הן אפשר שבאמת כך היה ..

יש גורל, ויש הלא צפוי, החורג מהגבולות - גם של תוכניות האל. יש ניסיון לתת פשר וסדר, הפונה אל הכוכבים, אך מנגד - ה'למה לא?' וה'אפשר'. כאן שתי האפשרויות משמשות בעירבוביה, והסופר מיטלטל בניהן בחוסר עקביות. אך מי שחושב באופן רציונאלי, חייב להנגיד את שתי האפשרויות: או - או.

המשוררת רחל, אף היא מיטלטלת בין שתי האפשרויות, מחפשת את הדרך לאחוז במקל בשני קצותיו:

אם צו הגורל

לחיות רחוקה מגבוליה-

תתניני, כנרת,

לנוח בבית-קברותיה.

יש כאן צירוף שבין 'גורל' ובין 'אם', חיפוש של מרחב חירות בתוך מוסרות הגורל וההכרח. נדמה לי שאין זה מקרה שהשיר שקדם לזה בקובץ הוא 'פרחי אולי':

פְּרַחֵי-אוּלִי

על עֲרוּגוֹת הַגֶּן, בְּנוֹף טְלוּל וְחָם

פְּרַחֵי-אוּלִי גְדָלוּ רַעֲנָנִים;

כְּטוֹב בְּגִנָּיִם יִדְעֵתִי לְטַפָּחֵם,

כְּטוֹב בְּגִנָּיִם!

וְלִילָה בְּלִילוֹ – זְקִיף עַל הַמְּשָׁמֵר

בְּשַׁעְרֵי הַגֶּן לֵלָא לְאוֹת

סְכוּתִי עַל צִצֵי בְּפָנֵי רוּחָה הַקָּר,

רוּחָה שֶׁל וְדָאוֹת.

אך היא מְצָאָה סוּדִי וּתְעָרִים עָלַי,
אך היא שְׁקֵדָה מְאֹד עַל גְּזֵר-הַדִּין;
לַתַּת כְּבִית-עֶלְמִין אֶת גֵּן שְׁעֵשׂוּעֵי,
לַתַּת כְּבִית-עֶלְמִין.

ה'אולי' נאבק ב'וודאות', ה'וודאות' מובילה אל בית העלמין, אל המוות.
האפשרות היא סוד החיים, הפתוח להתפתחות, לבחירה, תולדת החופש

התורה מכריעה הכרעה חדה כתער: 'אם', 'אפשרות', 'חופש', 'חירות'. אמנם
הבחירה כוללת איום בעונש, אבל זו דרכה של חירות. חירות היא כהגדרתו
המופלאה של לוויןס, 'חירות קשה', והאדם - כפי שגילה ויקטור פרנקל - נוטה
ל'מנוס מן החופש'. החירות, אם הכאב והמחיר, היא נשמת אפו של האדם.
בלעדיה, הוא חיה ולא אדם.